THE IDENTITY SPIRIT IN LABIS'S WORK

Mihaela-Dumitriţa BAHMAN
PhD Candidate, University of Piteşti

Abstract: The identity spirit in Labis's work has destinations that define the national specificity. The suitable place is offered by the native village in the mountains, situated in the Northern part of Moldavia. The exceptional sensitivity of the child-poet gets from the village life a realistic perspective but also a folkloric, legendary one.

Keywords: village, nature, earth, time, love, human.

Labiş între poezia autentică şi comanda socială

Trăim într-o universalitate de tip ritualic. O simţim cu toate avatarurile care au definit-o, istoric şi social, ca pe un înveliş care ne protejează identitatea, fără să ne-o deformeze, ci doar, printr-o acţiune calmă asupra psihicului nostru, acţionând treptat în zona abisală a conştiinţei noastre, stimulând discret ceea ce fiecare individ este, în spaţiul sociocultural naţional şi universal. Nu vorbim despre o alterare a eului, ci despre o reconfigurare a acestuia, prin adaptare la dinamica istoriei recente. Nu se pune nici problema abandonării arhetipului. Acesta însoţeşte umanitatea, matricial, fiind rădăcina viguroasă a culturii noastre, elementul de stabilitate care elimină orice derapaje ale fiinţei noastre, în contexte istorice mai puţin limpezi.

Pentru un autor de literatură, influenţa epocii este de necontestat, în viziunea originală, în tot ce produce metaforizând universul, astfel încât nicio închidere ideologică să nu anuleze elanul libertăţii conştiinţei. Într-un astfel de context am poziţionat creaţia lui Nicolae Labiş, poet stins înainte de a-şi construi maturitatea creatoare. Moartea survenită la doar cei 21 de ani ai poetului a lăsat deschise infinite supoziţii despre cum avea să evolueze acesta în spaţiul literaturii, într-o epocă extrem de rigidă cu spiritele definite de libertate, aşa cum a fost poetul de la Mălini. Născut în aceeaşi perioadă cu un alt mare poet, Nichita Stănescu, Labiş nu a avut şansa acestuia de a cunoaşte maturitatea creatoare. Pe seama celor doi, s-a fabulat în fel şi chip, unii văzând moartea lui Labiş ca pe o şansă pentru Nichita. Alţii considerând momentul acela nefast ca pe un hiatus în timpul cultural din vremea comunismului, astfel încât frângerea prea timpurie a destinului labişian poate fi interpretată şi într-o cheie care deschide perspectivele relaţiei dintre poet şi Curte, dezvăluind o posibilă sancţionare a lipsei de obedienţă faţă de comenzile regimului. Eliminarea din societate a unui astfel de spirit rebel, cum a fost Labiş, dă măsura relaţiei dintre cultura autentică şi perioada comunistă, extrem de vigilentă cu cei care practicau fronda ca pe o măsură de autoprotejare şi de afirmare a unei autorităţi evidente în planul creaţiei.

Ancorarea în arhetip – salvarea identităţii creatoare

Valorile culturale dominante din epocă aveau tendinţa de a se concentra într-o măsură mai mare în zona arhetipală, dintr-un reflex de autoapărare în faţa agresiunilor implicite ale cenzurii comuniste. Ameninţarea identităţii creatoare, prin obedienţa faţă de şablonizarea laudativă a metaforei a fost conştientizată de Labiş, cel căruia regimul comunist i-a acordat, iniţial şansa de a scrie şi publica, de a fi recunoscut nu ca un simplu versificator de osanale, ci ca un poet autentic, departe de a practica o poezie ocazională, menită a muri împreună cu evenimentul care a inspirat-o. Interesant este că Labiş a avut parte, iniţial, de această recunoaştere a valorii sale geniale; fiind la vârsta proaspetei tinereţi, nedesprinsă încă de stilul rebel, adolescentin, Labiş a dobândit o autonomie creatoare, ieşind de sub tutela clişeelor şi generând o creaţie aurorală, înalt semnificativă, departe de canoanele impuse de comunism. A avut şi înţelepciunea susţinută de genialitate, de a încărca metafora de sensuri adânci, detaşându-se astfel de poezia ocazională şi practicând un scris autentic şi valoros.

Se poate vorbi, astfel, de căutarea unei identităţi culturale prin însuşirea unor valori. În aceste condiţii, creaţia constituie cadrul prin care se pot cultiva valorile culturale cu deschidere spre universalitate, care i-a permis adolescentului de atunci să devină poet viguros, cu străluciri geniale, un recunoscut porta voce a generaţiei de tineri intelectuali căreia îi aparţinea. Astfel, sentimentul care asigură substanţa poeziei sale se defineşte a fi drept conştiinţa individuală a împărtăşirii uneia sau mai multor identităţi colective şi deci conştiinţa de a aparţine unuia sau mai multor grupuri de referinţă cu care individul a ajuns să aibă în comun un anumit număr de trăsături identitare. Un astfel de sentiment se construieşte printr-un proces de identificare cu trei dimensiuni: identificarea celuilalt, identificarea cu celălalt şi identificarea de către celălalt, această din urmă acţiune referindu-se atât la un grup de persoane, cât şi la un individ oarecare în calitatea sa de membru al grupului vizat.

Pentru literatura naţională cultă, balada populară *Miorița* a constituit, dacă nu un izvor de teme şi simboluri, cel puţin un punct de orientare creatoare, devenind simbolul emblematic şi prototipul unui spaţiu generator de cultură denumit de Blaga *spaţiul mioritic*.

Pentru Labiş, spaţiul mioritic este matricea în care Dumnezeu a creat satul Mălini, aşezare rurală de la munte, din zona de nord a Moldovei. Sensibilitatea de excepţie a copilului a receptat viaţa satului ca pe o zonă matricială, din care s-a născut el, cu sentimentul apartenenţei la glie şi asumându-şi, în timp, atât o perspectivă reală cât şi una folclorică, legendară. Perspectiva reală e situată în orizontul unei istorii tragice. Peste satul copilăriei poetului se prăvăleşte tăvălugul războiului, apoi îşi proiectează umbra terifiantă anii de secetă. Oamenii sunt însă plini de vitalitate, într-o luptă surdă cu viaţa. Vorbind despre satul natal, Labiş va conchide mai târziu: *Lumea aceasta a noastră e viguroasă şi tare, miroase a sudoare şi-a sânge, a balegă de bou şi-a balegă de urs, a fuste*

şi a chiote besmetice seara pe dealuri…[1] Pe acest fond de vitalitate se încrustează filonul folcloric.

Pe tiparul imaginii pe care i-o oferea poetului satul natal, el formulează într-un carnet de însemnări şi o concepţie mult mai generală despre valoarea propriei poezii. *În poezia mea veţi intra ca-ntr-un sat de munte; veţi vedea întâi „neobişnuitul”*[2].

Arhetipul mioritic – matrice identitară

Era firesc ca pe acest fond de consubstanţialitate cu satul natal, motivele mioritice (stâna, câinii, codrul, măicuţa bătrână) să prindă, în creaţia lui Nicolae Labiş, un contur specific, spaţiul pastoral ocupând un loc privilegiat, ca element de legătură cu trecutul. Contemplativ, el converteşte timpul în tăcerea ancestrală pe care o simte ca pe o matrice în care timpul toarce vremea şi vremurile, asumându-şi funcţia de a re-crea istoria:

La stână mestecau tăcerea câinii
Şi cât de arzător umplea plămânii
Ozonul scurs pe palele de vânt.

O altă dimensiune a timpului este configurată de vremurile în care războiul bântuia ţările aducând tragicul în viaţa omului. Mitul mioritic pluteşte în atmosfera patriarhală a satului natal, antrenând copilul într-un dialog cu strămoşii. Cei trei ciobani sunt, asemeni celor trei magi, dar destinul lor este unul omenesc, circumscris practicilor din satul de odinioară. Evocări cu aer sadovenian, din *Baltagul* confirmă relaţia cu arhetipul. Trei dintre aceşti ciobani bătrâni plătesc cu viaţa îndrăzneala de a divulga duşmanilor secretul. Din realitatea dură a vieţii, imaginea ciobanului alunecă uşor în legendă. Poetul îşi aminteşte timpul când veneau la joc ciobanii, cu cămăşile înnegrite de unt şi cu baltage. Venea câteodată şi unul molâu. Tare ca ursul, dar molâu şi scârbit. Cânta: ”Ciobănaş la oi am fost / I-lai, i-lai-la / Fetele nu mă cunosc / I-lai, i-lai-la.” Reprezentările istoriei sunt în conştiinţa colectivă, reconfigurând spaţiul identitar. Străinul este bine primit, dar în conformitate cu nişte reguli cărora nu li se poate supune şi care, oricum, îl pun la încercare până la moarte.

În creaţia lui Labiş, un poem preluând titlul celebrei balade populare, *Miorița* recompune lumea arhaică, în cadrul arhetipal. Gura de rai apare aici asociată cu zbuciumul istoric al omului, construind modelul unui destin tragic:

Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai
Zbuciumat se plânge fluierul de fag.
Inima mi-o strânge şi-mi pătrunde-n sânge.
Acest cântec dureros şi drag.

Stelele făclii, păsărele mii
Jalea îşi descântă-n fluierul de os…
Tainic îşi frământă cadenţarea sfântă

[1] Nicolae Labiş, ***Însemnări dintr-un jurnal***
[2] Nicolae Labiş, ***Însemnări dintr-un jurnal***

Acest cântec trist şi luminos.

Jalea explicită asociată cu infinitul cosmic construieşte un cer românesc al omului captiv între două stări emblematice: *jale* şi *lumină cerească.*

Simbolistica textului labişian este derivată din cea a textului popular, dar se îndepărtează de aura seninătăţii, a resemnării ciobanului în faţa morţii posibile şi se adânceşte într-o stare de prăbuşire sufletească, specifică omului modern. Resemnarea transpare, totuşi, din sintagma ”cadenţarea sfântă”, expresie distilată a timpului ciclic, monoton, linear, omenesc.

Remarcabilă rămâne la Nicolae Labiş păstrarea în filtrele memoriei a atmosferei patriarhale, a satului natal, a memoriei inconfundabile ale unui ţinut; *aerul tare al munţilor erupe precum aburii încălziţi din vasul de înaltă presiune. Virtuţile senzitive ale liricii labişiene fac să se conserve în memoria mirosului ori a văzului crâmpeie de autentică viaţă epuizată pe cadranul timpului.*[3]

Situat în punctul de impact a două forţe, aflat între candoare şi fervoare, între inocenţă şi conştienţă, poetul se regăseşte la intersecţia dintre basm şi realitate, dintre mit şi istorie, dintre o lume fără timp şi una a timpului care nu iartă.

Îndrăgostit de frumos, de natură, poetul îşi exprimă în poezia *Am iubit* acest sentiment omenesc, identificându-se cu ”cerul verii”, cu ”pădurile adânci”, cu ”despletitele răchite”.

Poetul a iubit cu pasiune tot ceea ce a constituit universul său apropiat, iar exprimarea iubirii înseşi se face printr-o expresie populară ”mi-a fost drag”. Neastâmpărul tânărului, în dorinţa de a descoperi şi de a cunoaşte lumea, este susţinut de această frumuseţe a naturii care îi îmbată privirile de cer, de pământ, de culori, de linişte, de împăcare. Dansul gândurilor pare să valseze între cer şi pământ, ţesând un spaţiu al iubirii, ca stare distilată trăită de omul cufundat în natura arhetipală:

Am iubit de când mă ştiu
Cerul verii, străveziu,
Despletitele răchite,
Curcubeiele pe stânci
Ori pădurile adânci.

Spaţiul iubirii construieşte punţi între între interior şi exterior, fiinţa contopindu-se cu natura.

M-a înfiorat ades
Tot ce gândurile ţes:
Pe al filelor polei
Dansuri repezi, legănate,
De pe arcuri înstrunate,
Săgetarea de idei...

Varietatea imaginilor vizuale: epitetele simple „străveziu”, „rotunde”, „pură”, „roşie” sunt luate din mijlocul naturii în care-şi caută iubirile, metaforele uimitoare: „joc

[3] Daniel Dimitriu, ***Ares şi Eros***, Editura Junimea, Iaşi 1978

de trăsnete rotunde", „pacea înălţimilor" reconstruiesc lumea originară, după care, nostalgic, omul suspină. Este un dor nemărturisit, generator al unei stări de frământare în neputinţa de a depăşi tragicul existenţei umane.

Destinul labişian în poezia noastră

Vocaţia mioritică a stimulat înclinaţiile contemplative ale românului, spiritul identitar, în relaţie cu lumea. Labiş tocmai acest sentiment l-a surprins, într-o viziune nouă, modernă, în care istoria se regăseşte disociată, în raport cu universul interior al românului. Labiş a reuşit să creeze o punte între sentimentele individuale şi cele trăite de colectivitate, a distilat mentalităţile şi le-a convertit în spaţiul matricial autohton. Identitatea se descătuşează de cenzura vremii şi se proiectează detaşat în matricea spirituală a naţiei. Astfel, Labiş, poet a cărui valoare excepţională a fost recunoscută de regimul comunist, a reuşit să iasă de sub tutela politicului şi să configureze acel gen de identitate istorică, necondiţionată de vremuri. Un motiv în plus pentru a-l considera pe Nicolae Labiş un poet al spirtului autohton robust, nealterat de comanda politică a vremii. Poate că toate poveştile privind moartea sa, pendulează între crimă, ca pedeapsă aplicată de regim tânărului rebel, genial şi în plină ascensiune. De la evul aprins în mijlocul căruia trăia, Labiş a ajuns în timpul matricial, mioritic, românesc şi etern.

Bibliografie

Antonesei, Liviu, *Paideia. Fundamentele culturale ale educaţiei*, Ed. Polirom, Iaşi, 1996
Daniel Dimitriu, *Ares şi Eros*, Editura Junimea, Iaşi, 1978
Marino, Adrian *Pentru Europa. Integrarea României. Aspecte ideologice şi culturale*, Ed. Polirom, Iaşi, 1995
D. Stan, *Axiotropismul şi criteriul de atestare a valorilor*, Univ. Al.I.Cuza, Iaşi, 1986
Străuţ, Irimie, *O moarte care dovedeşte ceva*, Timişoara, 2001.
Tomozei, Gheorghe, *...Urmele poetului Labiş*, Bucureşti, Ed. Sport-Turism, 1985.